

Богдана Н. Кољевић Griffith¹
Институт за политичке студије
Београд (Србија)

327(100)"20"

327::911.3(100)"20"

330.831.8:141.7"20"

Оригинални научни рад

Примљен 27/02/2022

Прихваћен 02/03/2022

doi: [10.5937/socpreg56-36680](https://doi.org/10.5937/socpreg56-36680)

ПОСЛЕ АМЕРИЧКЕ „ИЗУЗЕТНОСТИ”: „ТУКИДИДОВА ЗАМКА” XXI ВЕКА

Сажетак: У средишту интердисциплинарног разматрања је питање основних политичких, филозофских и друштвених поставки пројекта либералне хегемоније – као и реалполитичког краја овог дискурса у XXI веку. Политика интервенционизма и људских права супротстављена је политици суверенитета, те је тако структурална разлика између двадесетовековног западног елитизма и перспектива мултиполарног света управо диференцијација између хијерархијских система моћи и политике једнакости. Саставни део ових процеса је и „поновно рођење историје”, кроз које се покушава успоставити правичнији поредак, а светско-политичке последице у релевантној мери ће зависити од тога хоће ли у САД превладати криптоидеалистичка тј. „Вилсоновска школа”. Тако питање да ли се „Тукидидова замка” може избећи у XXI веку упућује на разлике „неопходне Америке” и „независне Америке”. Мултиполаризам као основ истинског мултилатерализма испоставља се као потенцијални нови модел за реализацију политике суверене једнакости.

Кључне речи: либерална хегемонија, политика суверенитета, једнакост, „Тукидидова замка”, мултиполаризам, мултилатерализам.

ПРОПАСТ ЛИБЕРАЛНЕ ХЕГЕМОНИЈЕ

*„Од њочетика је либерална хегемонија била
осуђена на њројаст – и њројала је.”*

John J. Mearsheimer

Прве деценије XXI века на политичко-филозофској – као и на светскополитичкој и свеопштој друштвеној равни – већ су препознате као *време сисџемских њромена* које безмало означава *њочетикак нове њјохе*, тј. крај једног поретка и настанак новог (Ikenberry, 2018). Још прецизније, неолиберализму у теорији и пракси – а посебно начинима на који је реализован кроз *њолиџику инџервенционизма и људских њрава*

¹ bogdana.koljevic@ips.ac.rs

– супротставила се *полицика суверенитета* у чијем средишту се налази концепција самоуспостављања. У том светлу, основна разлика између два процеса лежи у чињеници да је *глобализам* *via униполаризам* перманентно продуковао различите структуре хијерархијских релација – *ergo* реализовао се као *систем моћи и доминације* – док пак са друге стране, *полицика суверенитета* као *sine qua non* новог века афирмише *једнакост* која *eo ipso* значи и *крај шунорства*. Штавише, управо тако се пропаст неолиберализма као тотализујуће идеологије појавила и као крај „краја историје” тј. њено *ионовно рођење* (Kagan, 2009, Vadiou, 2012, Welsh, 2016), чија је практична манифестација, у најширем смислу, *крај неоколонијалне доминације широм света*. Истовремено, ово су и основни разлози услед којих транзиција света из „једног” ка „мношћу” увелико превазилази квантитативну раван, тј. због чега се превасходно ради о *полицичко-етичком покушају усостављања њравичније поретка*. У специфичном контексту чак се може рећи како је на делу покушај повратка аристотеловској мери као средини између крајности, а којом се руководи *zoop politikon* као *zoop logonechon*.

Најпре, међутим, треба имати у виду како су – као што са правом апострофирала Мершајмер – САД после Хладног рата „биле толико моћне да су могле да усвоје *стољну полицику која се обично назива либералном хегемонијом*”, те како је „либерална хегемонија амбициозна стратегија која циља на то да што више земаља преокрене у либералне демократије” (Mearsheimer, 2018:7). Штавише, у ту сврху употребљен је низ техника – од различитих облика промена режима и социјалног инжењеринга, па све до примене голе силе, а основна теоријска поставка била је бинарна опозиција између *људских њрава и ауторитаризма*, тј. ова опозиција заменила је некадашњу ароновску између *демократије и тоталитаризма*. Пад СССР-а 1991. био је тренутак почетка либералне хегемоније и Фукујамин *Крај историје* симболично је прокламовао „*безалтернативност*” либерализма.

У времену које је следило различити дискурси неолибералне хегемоније – у распону од *деконструкције и постмодернизма* све до дивергентних *аналитичких и њрајмајичких њрисуја* – заправо су, наоко парадоксално, поставили темеље *двадесетовековном елизизму Зайада и филозофији моћи*. Упоредо с тим, још упечатљивије, либерални дискурси у различитим облицима појавили су се као *бескрајно њнреситано њроизвођење хобсовске слике света* која је, у исти мах, увек већ упућивала и на *ајсолутизацију* и на *кријтоманихејски њрисуј* заснован на сету бинарних релација а у чијем средишту је *кријтошмијовска опозиција „њријашељ – њњријашељ”*. Паралелно, етичко „оправдање” за *бесконачне рајове* и „*хуманитарне њнтервенције*” – чији је циљ била *тотализација* – уобличено је кроз кантовски дискурс о „вечном миру”, који је требало да се појави као *њројектовани сујстишћуј најбољеј моућеј света* и управо као такав истовремено и као жељени „крај историје”. А овај „вечни мир” пак требало је постићи кроз претходну *дехуманизацију њњријашеља*, тј. политичку и друштвену промоцију *ајсолутиној зла*, из чега су се последично могле артикулисати бројне либералне теорије *њраведних рајова* (Elshtain, Johnson, Walzer).

Управо је либерализам у спољној политици, артикулисан кроз тзв. *демократску теорију мира (democratic peace theory)*, истакао назначени парадокс како *либералне демократије не рајују* међусобно али не и да су оне на било који начин *више*

мирнодоїске. Штавише, превладавање милиїаризма унутар неолибералних теорија и пракси стої у непосредној вези са чињеницом како је у савременом контексту њроїресивни либерализам однео превагу над *modus vivendi* либерализмом, тј. афирмација тзв. позитивних права *eo ipso* значила је промоцију људских права и социјалног инжењеринга – као и тријумф интервенционистичке државе (Mearsheimer, 2018, str. 9). У том светлу, амбициозна либерална спољна политика у различитим аспектима свет је учинила мање мирним или, још прецизније, практично кроз *серију бесконачних раївова* либерална хегемонија се безмало у потпуности трансформисала у *либерални милиїаризам*. Штавише, таква либерална стратегија је у исти мах поткопала појам суверенитета као основну норму међународне политике, а присуство моћне милитантне силе која жели да ратује повећало је количину конфликта у међународном систему.

Међутим, XXI век се ипак – и упркос Фукујамином инсистирању како повлачење из Авганистана није крај америчке ере – управо кроз пример америчког напуштања аеродрома у Кабулу појавио као живи израз краја америчког века. *Ergo*, на спољнополитичком плану процеси промене епоха (Koljević Grift, 2021) најпре кореспондирају са крајем *Pax Americana* (Laune, 2012), тј. са пропашћу либералне хегемоније САД коју, у реалполитичком смислу, замењују силе попут Русије и Кине, чији је успон пак тек један од структуралних разлога силаска неолиберализма са историјске сцене. Други разлог тиче се *двосїруке (само)десїрукције унутар заїадної њорейка* кроз *нарасїајућу њолиїичку, друшївену и кулїурну њоларизацију* и стога кроз *унуїрашње слабљење САД*, са једне, и кроз све уочљивије различите облике све присутнијег „трансатлантског развода” између САД и ЕУ, са друге стране. Што се тиче првог, сасвим је недвосмислено како је *сїољноњолиїички крај унїњларносїи САД* у исти мах био и *causa efficiens* њеног унутрашњег политичког и друштвеног растакања једнако као што се, са друге стране, историјско време пропасти неолиберализма нужно морало појавити и као *њолиїичко-нормативно раслојаванње између Америке и Евроїе*. Без дилеме, назначене промене упућују на изразито сложене процесе који имплицирају супротстављање на дивергентним равнима, услед чега се све транспарентније поставља питање *хоће ли се њромена еїоха исїњсїавиїи као релативно миран њрансфер* или свет чекају сукоби мањих или већих размера.

У релевантном смислу, овај исход ће зависити и од, условно говорећи, исхода борбе између „неолиберала” и „суверенисїа” у САД, тј. пре свега од питања хоће ли у Америци ипак превладати *Realpolitik*. Тако је Кисинџер са правом приметио како САД тек треба да одлуче какву ће улогу играти у XXI веку, а избор је управо био између политике „америчке изузеїносїи” (*American Exceptionalism*) и политике „Америке на њрвом месїу” („*America First*”). Бремер је ову разлику именовао као разлику између „нењходне Америке” и „независне Америке” (Bremmer, 2015), јер се у првом случају увек ради о ставу претпостављене супериорности на практично сваком плану, док друга концепција упућује на позицију *їризнања свеїске једнакосїи и суверенисїеїа*.

Стога, у неолибералном дискурсу ова диференцијација се артикулише као разлика између „изолатионизма” и „инїтернационализма”, како би се, наиме, скренула пажња на конструисану етичку и политичку супериорност интервенционизма и још апострофирало како је то *једини замисливи инїтернационализам и у њеорији и у њпракси* (Johnstone, 2011). У том светлу, Хас скреће пажњу на чињеницу како је

овај приступ сасвим парадигматичан управо за присталице тзв. *кријивоидеалистичке* или „вилсоновске школе“, чији је циљ промена целокупних друштава кроз „унапређење људских права и демократије“ (Haass, 2018: 222). Прогресивни либерали попут Дворкина (Dworkin), Фукујаме (Fukuyama) и Ролса (Rawls) – али у релевантној мери и Канта (Kant) пре њих – у овом светлу практично кореспондирају са вилсоновском школом „*ширења демократије*“ у циљу тога да се свет „*учини сигурним за демократију*“ (Mearsheimer, 2018, str. 121). *Ergo*, још једно понављање већ виђеног избора „америчке изузетности“ имплицирало би даљу борбу САД за империјалну доминацију, и обратно, *прихваћање „америчке једнакости“* упућивало би на свесито *расипућем мултипиполизму* (Flockhart, 2016).

Према Мершајмеровом дискурсу пак неуспехе спољне политике САД од 1989. потребно је сагледати кроз трихотомију између *либерализма, национализма и реализма*, тј. превласт првог значила је неразумевање како су национализам и реализам увек утицајнији у светској сфери. Једнако, Мершајмер апострофира како *милијаризам* увек већ практично извесно завршава као супротност сопственим декларативним либералним вредностима, те како је „*структура међународног система анархична а не хијерархијска што значи да либерализам примењен на међународну политику не може да успије*“ (Mearsheimer, 2018, str. 3). Још прецизније, у делу *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities* артикулише се како је *либерална хегемонија увек већ битно елијистичка*, те како се њен елитизам, поред осталог – и привидно противречно – појављује кроз непрестану употребу речи „*заједница*“ – у распону од „*међународне заједнице*“, „*трансатлантске заједнице*“ све до „*европске заједнице*“.

Следећи аспект реферира на чињеницу како је у ЕУ већ извесно време на делу вишеструко супротстављање између *трансајлантских елија* са једне, и *народа* са друге стране (Koljević & Fusaro, 2016) – и ова дискрепанција се најчешће појављује као борба између тзв. „*бриселске класе*“ тј. еврократије и појединачних европских држава, а паралелно и као борба унутар држава између *неолиберализма и политике суверенијетета*. Биополитичко управљање у XXI веку – које је у ЕУ, као и у САД и практично на целом Западу попримило сасвим нови карактер контроле популација у време епидемије вируса – за последицу има чињеницу како *евројска превирања све више упућују на питања слободе, правде и једнакости*. Свакако, скицирани процеси безмало у потпуности кореспондирају са постепеним ослобађањем Европе од практично апсолутне вишедеценијске доминације САД у политичкој, нормативној, друштвеној и економској сфери и консеквентно се манифестују и као довођење у питање основних неолибералних институција попут ЕУ и НАТО. У том светлу, либерали попут Тимоти Гартон Еша чак примећују како *процеси у савременој Европи све више делују као „обрнућа 1989.“* (Ash, 2015).

Релевантно је, стога, имати у виду да *није вероватно да ће ЕУ у XXI веку повратити прејходни стајен неолибералне хомогености*, тј. да ће се пројекат европске заједнице или битно трансформисати или пак окончати – а у оба случаја смер кретања ће бити према *повратку суверенијетета држава*. У исти мах, *en generale*, у мери у којој буде јачала аутономија старог континента све више ће израђати Европа „*од Лисабона до Владивосток*а“ једнако као што је, паралелно, у јужној и источној Европи све препознатљивија стратешка улога Кине. Још прецизније, иако на карти Евроазије

израња, најпре, Велика Азија – од Шангаја до Санкт Петербурга – Велика Азија никако не постоји као концепт Велике Европе, већ се, заправо, појављује као прва и једна од најзначајнијих смерница за промене у европским земљама и кретању према истинитервенционистичкој Европи. Штавише, руско-кинески савез у безмало свим сферама појављује се као сила која де(кон)струише америчку хегемонију у Азији и Европи (Chaise, 2018) и стога и као *par excellence* израз појављивања суверенијетета у интернационалне релације (Alles & Badie, 2016) наспрам глобализујуће неолиберализма.

РЕАЛНОСТ „ТУКИДОВЕ ЗАМКЕ“

„Успон Атине и страх који је ово изазвало код Спарте учинило је рат неминовним“.

Тукидид

Пре свега, треба имати у виду како је Алисон први артикулисао питање *савремене „Тукидидове замке“* тј. апострофирајући како је, према историјском искуству, „рат између САД и Кине вероватнији него што се то у овом тренутку чини“ прецизно је анализирао *релације између силе у успону и још увек владајуће силе у слабљењу*. Закључак Алисоновог истраживања је да је ова релација – која се метафорички и структурално појављује као релација Атине и Спарте која води Пелопонеском рату – у 12 од 16 историјских случајева у последњих пет стотина година резултирала ратом, али да он ипак није неминован иако се тражи много напора да се избегне (Allison, 2015).

Недвосмислено је како је Тукидид – као *par excellence* зачетник реализма – изнео на видело управо срж проблема, тј. *структуралне турбуленције које изазивају рајидне промене у балансу моћи између два ривала*, те још истакао како су у овој спољнополитичкој динамици основна два момента тј. *осећај важности силе у успону и страх и одлучност да се брани status quo са групе страна*. У делу *Destined for War* Алисон експлицира како, ипак, упркос овој динамици две силе и чињеници како структурални конфликти могу водити великом конфликту – *САД и Кина могу избећи овај исход*, те како је циљ Кине да постане „регионални хегемон“, али уз опаску како је реч о „*некомпаративним културама и политичким системима*“ (Allison, 2017).

Критикујући Алисона Кларк, са своје стране, заправо, критикује и Тукидида – а све ово позивајући се на Кагана који је истакао како су Атина и Спарта могле коегзистирати у својим различитостима само да се „*боље управљало*“, а затим закључује како није адекватно поређење *САД са Спартом која је била „политички хегемон“* наспрам *Кине као Атине* (Clark, 2020). Ипак, ако се има у виду како Перикле истиче да је Атина, за разлику од својих тоталитарних непријатеља, управо неговала размену добара, људи и идеја са другим деловима света, те како је у средишту америчке либералне хегемоније њен тоталитарни карактер, чини се да паралела у релевантној мери кореспондира са савременим контекстом. Имплицитно, и Кларк се, заправо, нашао у контрадикцији јер на крају закључује како се „*не могу поредити Атина и НАТО јер је Атина у многим аспектима била више као СССР [...] а НАТО је партнерство демократских држава*“ (Clark, 2020, str. 43).

Хас инсистира на томе да ниједна савремена релација није релевантнија од релације између САД и Кине која *представља највећи изазов америчком примату*, те како, по свој прилици, ниједан однос неће наићи на „веће тешкоће”. Понављајући Тукидида Хас истиче како се „велики део историје своди на неслагања која воде у сукобе између постојећих сила и сила у настајању [...] што одражава чињеницу да се *равнотежа снага не може лако поново успоставити на мирољубив начин*” (Haass, 2018, str. 75). Хас наглашава како је управо по окончању Хладног рата и распада СССР нестало и везивно ткиво америчко-кинеског приближавања, те како две земље још увек трагају за нечим што би заузело место антисовјетизма на којем су се њихове релације заснивале до 1989. (Haass, 2018, str. 87), закључујући како би пак *реалистичка школа међународних односа per definitionem, заправо, предвидела неизбежно појоршање америчко-кинеских односа*. Релевантно је имати у виду да Хас апострофира да је Хладни рат, заправо, у значајној мери био „фактор поретка” јер су поред равнотеже моћи постојали и заједнички *концепти суштине легитимитета, као и дипломатски процес неопходан за одржавање равнотеже*.

У извесном смислу, у савременој ситуацији још увек је применљива теза Пола Кенедија који је – артикулишући разлоге због којих су практично током целе своје историје велике силе доживљавале успоне и падове – истакао како је *шерић очувања империје често подривао најредак, а тиме и стабилност у земљи*. Штавише, у том светлу намеће се питање хоће ли – у крајње радикалној интерпретацији – САД *кренути у светски рат како би избегле појенцијални ирањански конфликт већих размера у сојусној земљи* и исход оба процеса ће, заправо, у битној мери зависити од још једног сукобљавања вилсоновског криптоидеализма и спољнополитичког реализма. У овом светлу, Хас артикулише да оно што било коју државу чини слабом јесте, пре свега, „неспособност да се контролише оно што се дешава унутар њених граница” (Haass, 2018, str. 106). Исто тако, релевантни су аргументи како ће *вероватноћа за веће конфликте Русије реципрочно у мери у којој економије Азије буду сустизиле Запад*, односно како пораст конфликтног потенцијала следи у мери у којој Кина у различитим областима буде престизала САД (Arase, 2017).

Следећи моменат пак реферира на чињеницу како *све мање постоји јединствени Запад*, те су тако чак и апологети западног система попут нпр. Бремера уверени како су САД „све мање способне да успоставе коалиције, издејствују трговинске споразуме, обезбеде подршку за санкције, посредују у постизању компромиса у неком међународном спору или убеди друге да им се придруже у неком сукобу” (Bremmer, 2015, str. 19). Ипак, Бремер није прецизан у оцени како релације Запада и Русије нпр. никако „не могу бити нови Хладни рат јер Русији недостају међународни савезници, идеолошка привлачност и војна сила СССР” (Bremmer, 2015, str. 12) тј. *спољнополитичкој реалности* ближи је Хас који закључује како су САД „и даље најмоћнији енџинери на свету, али њихов удео у глобалној моћи се смањује исто као и њихова способност да своју велику моћ преточе у утицај [...] Резултат је свет у којем јаче делују ценџификационе силе” (Haass, 2018, str. 11). Још прецизније, руска спремност и способност деловања на Блиском истоку – као и кинеска у Јужном кинеском мору – ставила је тачку на експанзивни постхладноратовски став о моћи Америке. Хасова интерпретација пак завршава у ставу који би Бремер означио као

комбинацију „манибол-присилу” и „неоходне Америке”, тј. апострофира се како би се Тукидидовој замци требало супротставити јер би свако погоршање релација великих сила било изузетно скупо, те како би то одвратило пажњу од светских и регионалних изазова које је потребно решавати. Разуме се, Хасов став како је најбоље решење да САД Русију и Кину „укључе у светски поредак”, тј. како треба применити „интеграциону политику”, још увек *претходно* *примати* *америчкој пореци* *из прошлог века, услед чега није применљив у савременом контексту*.

Са друге стране, Рајт нпр. апострофира како су „америчка савезништва и безбедносни аранжмани” били „изузетан успех”, те како би глобално повлачење Америке била грешка јер би таква стратегија „дестабилизovala регионалне безбедносне поретке у Европи и Азији и повећала претњу великог конфликта” (Wright, 2020, str. 11). Паралелно, Вертхајм, сасвим супротно, артикулише како је управо америчка „велика стратегија” (*grand strategy*) претворила САД у „*деструктивну силу у свету*” која је угрозила „*интересе већине*” јер је, водећи ратове, Вашингтон уништавао „*законе и институције који стабилизују свет*” (Wertheim, 2020, str. 19). Стога Вертхајм инсистира на томе да САД треба да напусте глобалну улогу, те да Америка више не треба да буде светски полицајац који врши бескрајне војне интервенције већ треба да се направи „*велика стратегија за већину*”.

У том светлу, као један од потенцијално теоријских и практично плодотворнијих предлога појављује се Алисонов у којем се истиче како САД треба да се суоче са губитком хегемоније кроз прихватање концепције „*сфере утицаја*” (Allison, 2020) – а у којој мери је управо ова замисао спољнополитички ефектна показује чињеница како су либерални интервенционисти радикално против ње. Рајт чак истиче како је она једнака идеји „повлачења САД”, те још како се овој идеји, поред „реалиста”, све чешће придружују и „прогресивни либерали” попут Вертхајма и Бејнарта. У исти мах, Алисон подсећа на то како су САД после Хладног рата објавиле крај „сферама утицаја” тј. истакле како је тај свет завршен, али оно што се заправо десило је да је цео свет постао америчка сфера тј. „*сфере утицаја нису несилне већ су биле једна кроз чињеницу америчке хегемоније*” (Allison, 2020, str. 30). У ситуацији у којој је прошло време униполарности САД, према Алисону, треба да се *прихвати* *реалност да постоје сфере утицаја у свету – и да нису све сфере америчке сфере*. Скреће се пажња и на чињеницу да иако је појам „сфере утицаја” ушао у дипломатију почетком XIX века, он, заправо, постоји колико и међународни односи, те је тако нпр. Тукидид приметио како је после пораза Персијанаца Спарта тражила да Атина не диже поново зидове око свог града-државе тј. да себе остави рањивом.

Са своје стране, Линд и Прес истичу како треба ограничити циљеве САД у складу са домаћим и међународним реалностима и посебно стављају акценат на моменат како је америчка моћ ослабила изнутра, те како су *велики делови јавности изгубили поверење у либерални пројекат* који је дуго управљао западном спољном политиком (Lind & Press, 2020). У исти мах, Краснер артикулише како Америка треба да се задовољи „*довољно добрим управљањем*”, тј. да сарађује са државницима које свет има те како би овај приступ имао ефекте и на безбедносном и на економском плану (Krasner, 2020). *Ergo*, да би се одговорило на питање о *реалности* „*Тукидидове замке*” у XXI веку, потребно је размотрити питање у којој мери назначене политикотеоријске

препоруке кореспондирају са *полиитичким реалностима и балансом великих сила*. У том светлу, неспорно је како је амерички председник Бајден – у тексту под називом „Зашто Америка мора поново да буде лидер” – остао на позицијама „*тријумфа демократије и либерализма*” као позицији која дефинише будућност, те апострофирао како западно савезништво „*трансцендира доларе и центе а обавеза САД је светиа [...]. НАТО је оштеловљење либерално-демократској идеала – алијанса вредности*” (Biden, 2020, str. 73). Штавише, Бајден доследно егземплификује још једном *ирансајлантиски елиитизам*, тј. позицију *супериорности САД и хијерархијски поредак светиа*, те тако, нпр., експлицира како Америка мора бити лидер *јер ниједан други народ нема тај квалитет и ниједан други народ није изникло на идеји слободе* (Biden, 2020, str. 76).

Насупрот овоме пак кинески председник Си Ђинпинг апострофирао је како се не сме направити грешка у стратешкој калкулацији јер би се на тај начин Тукидидова замка реално могла направити – те је тако оповргао Алисонову тврдњу како Кина гради сопствени дискурс „*изузетности*”. Да управо либерална спољна политика непрестано производи нестабилност и конфликт, демонстрира и Мершајмеров увид како је управо „*америчка политика према Украјини, мотивисана либералном логиком, принципијелно одговорна за тренутну кризу између Русије и Запада*” (Mearsheimer, 2018, str. 5). Исто тако – ако се имају у виду релације САД и Кине – низ аутора у распону од Бремера до Фергусона није убедљив у аргументацији како ће се САД и Европа на начин „*једног*” супротставити Пекингу, тј. чини се да је Мершајмер далеко ближи истини о *Realpolitik иерсијективи евројској развоја XXI века*. Штавише, далеко пре Бжежинског било је познато да онај ко контролише *Евроазију* управља светом и у том светлу – сасвим супротно аспирацијама Бжежинског – Русија и Кина реализовале су амерички геополитички сан, због чега се *XXI век испоставља као њихов евроазијски век*. Стога, ако се има у виду да је – као што примећује Нај (Nye) – кључни окидач за реалност „*Тукидидове замке*” *ирекомерна реакција на страх од губитка сојствене моћи*, следи како је најефектнији начин за њено превазилажење садржан у Кисинџеровој дефиницији дипломатије као „*моћи уздржавања од демонстрације силе*” (Kissinger, 1999, str. 2).

МУЛТИПОЛАРИЗАМ КАО ОСНОВ ИСТИНСКОГ МУЛТИЛАТЕРАЛИЗМА

„Нико више не верује у моћ Америке да, као
какав колос, опкорачи мали свет...”

Ијан Бремер

У релевантном смислу, XXI век сведочи о томе како управо оно што је Бурдије означио као „*хабитус*” *обликује политику*, тј. како су се културе специфичних друштава испоставиле као незаобилазан чинилац и за разумевање спољнополитичких реалности као и потенцијала за њихово обликовање у новом времену (Bourdieu, 2002). Још прецизније, целокупан либерални дискурс о „*глобалном друштву*” испоставио се

Хелсиншки завршни акт из 1975. пример је мултилатералног споразума који је заснован на претпоставкама као што су суверенитет, недопустивост претње силом или употреба силе, опредељење за мирно решавање спорова и прихватање принципа немешања у унутрашње ствари других држава. У најкраћем, *нова концепција за XXI век требала би да крене од основа Вестфалског уговора* које је либерални поредак урушио јер је, поред осталог, НАТО као једна одлучујућих институција неолибералне хегемоније предузимао „мисије изван територије [...] поставши тиме нешто налик на интервенционистичку снагу за решавање проблема” (Haass, 2018, str. 90), и то није модел који би више требало следити.

Хас артикулише како је у постхладноратовском свету међународно право имало најмањи утицај тамо где су политички улози били највећи, те како је потребно *усвојити нову дефиницију легитимитета* – али признаје како је „легитимитет немогуће дефинисати само у смислу процеса уколико не постоји консензус о нормама и правилима” (Haass, 2018, str. 191). Разуме се, ови назначени елементи постају релевантни за дискурсе и праксе уколико САД објаве нову Декларацију о независности, тј. прокламацију којом би се Американци ослободили самонаметнуте криптоодговорности за решавање проблема света (Bremmer, 2015, str. 63). Још прецизније, то би значило превладавање концепције „независне Америке” или, у најмању руку, „манибол-Америке” чији *cost-benefit* приступ исто тако одустаје од става „америчке изузетности” и упућује на здраворазумско становиште (*common sense approach*), које исто тако усваја реалистички приступ према којем је неопходно одржавати баланс сила како би се избегао било какав сукоб (Snyder, Van Evera, Waltz).

На тај начин, историјско-културне и политичке специфичности појединачних народа и њихових држава, тј. *мултиплицираних различитих егзистенцијалних образаца* сасвим може да кореспондира са новим *принципима мултиполарног света* чијим усвајањем не само да би се могла избећи „Тукидидова замка” већ би се истовремено могла *усвојити и мултилатералност једног друштва*.

Bogdana N. Koljević Griffith¹
Institute for Political Studies
Belgrade (Serbia)

AFTER AMERICAN EXCEPTIONALISM: 21ST CENTURY “THUCYDIDES TRAP”

(Translation In Extenso)

Abstract: In the centre of this interdisciplinary investigation is the issue of primary political, philosophical and social foundations of the project of liberal hegemony – as well as real-political end of this discourse in the 21st century. The politics of interventionism and human rights is opposed to the politics of sovereignty in such a way that the structural difference between the 20th century Western elitism and the perspective of the multipolar world is the differentiation between hierarchical systems of power and politics of equality. The constitutive part of these processes is “the rebirth of history” through which a more just order is to be established and political consequences for the world will significantly depend on whether crypto-idealistic i.e., “Wilsonian school” will prevail in the USA. Therefore, the issue whether it is possible to avoid “Thucydides Trap” in the 21st century refers to the difference between “necessary America” and “independent America”. Multipolarity as the basis of true multilateralism appears as a potentially new model for the implementation of the politics of sovereign equality.

Keywords: liberal hegemony, politics of sovereignty, equality, “Thucydides Trap”, multipolarity, multilateralism.

THE FALL OF LIBERAL HEGEMONY

*“Indeed, that order was destined to fail from the start
as it contained the seeds of its own destruction.”*

John J. Mearsheimer

At the political-philosophical level – as well as the world politics and general social levels – the first decades of the 21st century have already been recognized as the *era of*

¹ bogdana.koljevic@ips.ac.rs

systematic change that almost marks the *beginning of a new epoch*, i.e. the end of one order and the emergence of another (Ikenberry, 2018). More precisely, neoliberalism in theory and practice – and particularly the manners in which it was realized through the *politics of interventionism and human rights* – has been opposed by the *politics of sovereignty* that is focused on the concept of self-establishment. In that light, the main difference between the two processes is in the fact that *globalism via unipolarity* permanently produced different structures of hierarchal relations –ergo was realized as a *system of power and domination* – while, on the other hand, *politics of sovereignty* as the *sine qua non* of the new century promotes *equality* which *eo ipso* also means the *end of tutorship*. As a matter of fact, that is how the fall of neoliberalism as a totalizing ideology also came to mark the end of “the end of history”, i.e. its *rebirth* (Kagan, 2009, Badiou, 2012, Welsh, 2016), whose practical manifestation, in the broadest terms, is *the end of neo-colonial domination throughout the world*. At the same time, these are also the main reasons why transition of the world from “one” to “many” largely exceeds the quantitative level, i.e. why it is primarily a *political-ethnic attempt to establish a more fair order*. In the specific context, it may even be said that it is an attempt of returning to Aristotelian measure as the middle way between the extremes, which guides *zoon politikon* as *zoon logonechon*.

However, we should first bear in mind that – as Mearsheimer rightfully emphasizes – after the Cold War, the USA “was so powerful that it could adopt a *foreign policy that is usually called liberal hegemony*”, and that “liberal hegemony is an ambitious strategy aimed at turning as many countries as possible into liberal democracies” (Mearsheimer, 2018, p. 7). Moreover, a number of techniques were used for that purpose – from various forms of regime change and social engineering, to the use of force, while the basic theoretical postulate was the binary opposition between *human rights and authoritarianism*, i.e. this opposition replaced the former Aronian one between *democracy and totalitarianism*. The fall of the Soviet Union in 1991 was the moment when liberal hegemony began and Fukuyama’s *The End of History* symbolically proclaimed “*alternativelessness*” of liberalism.

In the following period, different discourses of neoliberal hegemony – ranging from *deconstruction and postmodernism* to divergent *analytical and pragmatic approaches* – actually, seemingly paradoxically, laid the foundations of the *twentieth-century elitism of the West and philosophy of power*. Together with it, even more conspicuously, liberal discourses in various forms emerged as *endless constant production of the Hobbesian image of the world* that, at the same time, always referred to *absolutization and crypto-Manichean approach* based on the set of binary relations, with *crypto-Schmidt opposition* “*friend – enemy*” in its centre. Concurrently, the ethical “justification” for *endless wars* and “*humanitarian interventions*” – aimed at *totalization* – was developed through Kantian discourse about “*eternal peace*”, which should appear as a *projected substitute of the best possible world* and, as such, also as the desired “end of history” at the same time. In addition, this “eternal peace” needed to be achieved through the prior *enemy dehumanization*, i.e. political and social promotion of *absolute evil*, out of which numerous liberal *just war theories* could consequently be articulated (Elshtain, Johnson, Walzer).

It was liberalism in foreign affairs, articulated through the so-called *democratic peace theory* that emphasized the mentioned paradox of *liberal democracies not waging mutual wars*, but not being *more peaceful* in any way. Namely, the prevalence of militarism within

neoliberal theories and practices is directly related to the fact that, in the contemporary context, *progressive liberalism* has tipped the scales over *modus vivendi liberalism*, i.e. the affirmation of the so-called positive rights *eo ipso* meant the promotion of human rights and social engineering – as well as the triumph of the interventionist state (Mearsheimer, 2018, p. 9). In that light, ambitious liberal foreign politics in various aspects has made the world less peaceful or, more precisely, through the *series of endless wars*, liberal hegemony has practically almost completely into *liberal militarism*. Moreover, such liberal strategy at the same time undermined the concept of sovereignty as the basic norm of international politics, while the presence of the powerful militant power wanting to wage wars increased the number of conflicts in the international system.

However, the 21st century – despite Fukuyama's insistence that the withdrawal from Afghanistan was not the end of the American era – exactly through the example of the American departure from the airport in Kabul emerged as a living expression of the end of the American era. *Ergo*, at the foreign policy level, the processes of epoch transition (Koljević Griffith, 2021) primarily correspond to the end of *Pax Americana* (Layne, 2012), i.e. with the fall of the US liberal hegemony which, in terms of Realpolitik, is replaced by the powers like Russia and China, whose rise is only one of the structural reasons for the departure of neoliberalism from the historical stage. The second reason refers to *twofold (self)destruction within the Western order* through *increasing political, social and cultural polarization* and thus through *internal weakening of the USA* on the one hand, and through increasingly conspicuous different forms of the ever more present “transatlantic divorce” between the USA and the EU, on the other hand. As for the former, it is absolutely unequivocal that *the foreign-policy end of the US unipolarity* was at the same time *causa efficiens* of its internal political and social dissolution just as, on the other hand, the historical time of the fall of neoliberalism inevitable had also to appear as the *political-normative stratification between America and Europe*. There is no dilemma that the above-mentioned changes point to extremely complex processes implying the opposition at divergent levels, and that is why there is a more and more transparent question as to *whether the transition of epochs will transpire to be a peaceful transfer* or large- or small-scale conflicts are in store for the world.

In relevant terms, this outcome will depend, conditionally speaking, on the outcome of the struggle between “neoliberals” and “sovereignists” in the USA, i.e. primarily on the question whether *Realpolitik* will prevail in America after all. As Kissinger rightfully observed, the USA should yet decide what role to play in the 21st century, and the choice was exactly between the policy of “*American Exceptionalism*” and the policy of “*America First*”. Bremmer defined this difference as the difference between “*indispensable America*” and “*independent America*” (Bremmer, 2015), because in the former case there is always an attitude of the assumed superiority practically at all levels, while the latter concept points to the *position of the recognition of world equality and sovereignty*.

Therefore, in the neoliberal discourse this differentiation is articulated as a difference between “*isolationism*” and “*internationalism*”, in order to divert attention to the constructed ethical and political superiority of interventionism and further emphasize that it is *the only conceivable internationalism both in theory and in practice* (Johnstone, 2011). In that light, Haass points to the fact that this approach is completely paradigmatic for the followers of the so-called *crypto-idealistic* or “*Wilsonian*” school”, striving to change

the entire societies through the “improvement of human rights and democracy” (Haass, 2018, p. 222). Progressive liberals such as Dworkin, Fukuyama and Rawls – but, to a large extent, Kant before them – here practically correspond to the Wilsonian school of “spreading democracy” with the aim of making the world “safe for democracy” (Mearsheimer, 2018, p. 121). Ergo, yet another repetition of the already seen choice of “American Exceptionalism” would imply further struggle of the USA for imperial dominance and, vice versa, the acceptance of “American equality” would point to the awareness of increasing multipolarity (Flockhart, 2016).

According to Mearsheimer’s discourse, however, failures of the US foreign policy since 1989 need to be considered through trichotomy of *liberalism, nationalism and realism*, i.e. the prevalence of the first-mentioned meant not understanding that nationalism and realism are always more influential in the world sphere. Equally, Mearsheimer stresses that *militarism* always practically ends up as an opposite to its own declarative liberal values, and that “*the structure of the international system is anarchic and not hierarchical, which means that liberalism applied to international politics cannot succeed*” (Mearsheimer, 2018, p. 3). More precisely, in his book *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities* he says that *liberal hegemony has always been substantially elitist*, so its elitism, among other things – and in seemingly contradiction – appears through the constant use of the word “community” – ranging from “international community”, via “transatlantic community” to “European community”.

The following aspect refers to the fact that the EU has for some time now been undergoing multiple opposition between *transatlantic elites* on the one side and *the people* on the other side (Koljević & Fusaro, 2016) – this discrepancy most often appears as a struggle between the so-called “Brussels class” i.e. Eurocracy, and individual European countries, while simultaneously as the struggle between *neoliberalism and the politics of sovereignty*. Biopolitical governance in the 21st century – which in the EU, as well as in the USA, has assumed a completely new character of population control during the virus pandemic – has the consequence in the fact that *European turmoil increasingly points to the matters of freedom, justice and equality*. Of course, the outlined processes almost completely correspond to the gradual liberation of Europe from the practically absolute decades-long dominance of the USA in the political, normative, social and economic spheres and, consequently, they are also manifested in the questioning of the main neoliberal institutions such as the EU and NATO. In that light, liberals such as Timothy Garton Ash even observe that *processes in modern Europe increasingly look like 1989 in reverse*” (Ash, 2015).

That is why it is relevant to bear in mind that *the EU is unlikely to recover the former degree of neoliberal homogeneity in the 21st century*, i.e. that the project of the European community will either be substantially transformed or ended – but in both cases the direction will be towards the *return of the sovereignty of the states*. At the same time, *en generale*, to the extent of the strengthening of the old continent autonomy, Europe will increasingly emerge “*from Lisbon to Vladivostok*” just as, in parallel, there is an increasingly recognizable strategic role of China in South and East Europe. Specifically, although primarily Greater Asia – from Shanghai to Saint Petersburg – is the most prominent on the map of Eurasia, *Great Asia by no means annuls the concept of Great Europe*, but actually emerges as the first and one of the most important guidelines for the changes in the European countries and

the shift towards *post-interventionist Europe*. In addition, the Russian-Chinese alliance in almost all spheres appears as a power that deconstructs (and destroys) American hegemony in Asia and Europe (Chaise, 2018) and at the same time as a *par excellence* expression of the *return of sovereignty into international relations* (Alles & Badie, 2016) as opposed to *totalizing neoliberalism*.

REALITY OF “THUCYDIDES TRAP“

“What made war inevitable was the growth of Athenian power and the fear which this caused in Sparta.”

Thucydides

At the outset, it should be taken into account that Allison was the first to articulate the matter of the *modern “Thucydides Trap”*, stressing that, according to the historical experience, “the war between the USA and China is more likely that it seems at the moment”. He accurately analyzed the *relations between the rising power and the still-ruling power that is weakening*. According to Allison’s research, this relation – metaphorically and structurally resembling the relation between Athens and Sparta that led to the Peloponnesian War – has resulted in war in 12 out of 16 historical cases in the past five hundred years, but it is still not inevitable, although it entails plenty of effort to be avoided (Allison, 2015).

It is unequivocal how Thucydides – as a *par excellence* forefather of realism – brought to light the very core of the problem, i.e. *structural turbulences causing rapid changes in the balance of power between the two rivals*, further emphasizing that in such foreign policy dynamics there are two basic moments, i.e. *the feeling of importance of the rising power and fear and determination of the other side to defend status quo*. In his book *Destined for War*, Allison explains that, despite such dynamics of two powers and the fact that structural conflicts may lead to a major conflict – *the USA and China may avoid this outcome*, and that China’s aim is to become the “regional hegemon”, but noting that those are “*incompatible cultures and political systems*” (Allison, 2017).

When criticizing Allison, Clark, on his part, actually criticizes Thucydides as well – while constantly citing Kagan who pointed out that Athens and Sparta could have co-existed in their particularities if only there had been “*better governance*”. Clark goes on to conclude that it is inadequate *to compare the USA with Sparta that used to be the “total hegemon” as opposed to China as Athens* (Clark, 2020). Nevertheless, having in mind how Pericles emphasizes that Athens, unlike its totalitarian enemies, cherished the exchange of goods, people and ideas with other parts of the world, and that American totalitarian character is in the centre of its liberal hegemony, it seems that the parallel relevantly corresponds to the modern context. Implicitly, Clark himself faced contradiction because finally he concludes that “it is impossible to compare Athens and NATO because *Athens resembled more the Soviet Union in numerous aspects [...]* and NATO is the partnership of democratic countries” (Clark, 2020, p. 43).

Haass insists that no contemporary relation is more relevant than *the relation between the USA and China, which constitutes the greatest challenge to American primacy*, and that,

in all probability, no relation will encounter “greater difficulties”. Repeating Thucydides, Haass emphasizes that “great part of history is reduced to disagreements leading to conflicts between the existing powers and the emerging powers [...], which is reflected in the fact that *the balance of power cannot be easily re-established in a peaceful manner*” (Haass, 2018, p. 75). Haass stresses that exactly the end of the Cold War and the dissolution of the Soviet Union marked the disappearance of the connective tissue of American-Chinese rapprochement, and that these two countries are still searching for something that would take the place of anti-Sovietism which had been the basis of their relations until 1989 (Haass, 2018, p. 87). He concludes that *the realistic school of international relations would, per definitionem, actually predict the inevitable worsening of American-Chinese relations*. It is relevant to bear in mind that Haass points to the Cold War as an actual, to a substantial extent, being the “factor of order” because, apart from the balance of power, there was also *the joint concept of the essence of legitimacy, as well as the diplomatic process necessary for keeping the balance*.

In a sense, in the contemporary situation it is still possible to apply the thesis of Paul Kennedy who – stating the reasons why great powers experienced rises and falls throughout their history – points out that *the burden of preserving the empire often undermined progress and thus the stability in a country*. Moreover, in that light a question arises whether – in an extremely radical interpretation – *the USA will begin a world war in order to avoid a potential large-scale civil conflict in its own territory*, and the outcome of both processes will actually largely depend on yet another conflict of Wilsonian crypto-idealism and foreign-policy realism. In that respect, Haass articulates that what makes a country weak is primarily “the inability to control what happens within its own borders” (Haass, 2018: 106). Furthermore, there are relevant arguments that *the likelihood of larger-scale conflicts will reciprocally increase to an extent in which Asian economies catch up with the West*, or that the increasing conflict potential will follow to an extent in which China overcomes the USA in different spheres (Arase, 2017).

The next moment, however, refers to the fact that *the existence of the united West is on the decrease*, and that even the apologists of the Western system such as Bremmer, for example, believe that the USA “is less and less able to establish coalitions, to enact trade agreements, to ensure support for sanctions, to mediate in reaching a compromise in international disputes or to persuade others into joining them in a conflict” (Bremmer, 2015, p. 19). Still, Bremmer is not precise in his assessment that the relations between the West and Russia “can by no means be a new Cold War because Russia lacks international allies, ideological appeal and military power of the Soviet Union” (Bremmer, 2015, p. 12). Haass is actually closer to *foreign policy reality* when concluding that “*the USA is still the most powerful entity in the world, but its share in global power is decreasing, just as its ability to turn its huge power into influence [...]. The result is the world in which centrifugal forces have a stronger effect*” (Haass, 2018, p. 11). Namely, Russian readiness and ability to act in the Middle East – just as Chinese in the South China Sea – have put an end to the expansive post-Cold War attitude about the power of America. Haass’s interpretation, however, ends with an approach that Bremmer would mark as a combination of the “*moneyball approach*” and “*indispensable America*”, i.e. by saying that Thucydides’ Trap should be opposed because any worsening in the relations of great powers would be rather expensive and, as such,

would divert the attention from world and regional challenges that need to be resolved. Naturally, Haass's opinion that the best solution for the USA is to include Russia and China "in the world order", i.e. that it is necessary to apply the "integration policy", still *presupposes the primacy of the American order from the past century, and that is why it is not applicable in the contemporary context.*

On the other hand, Wright, for example, emphasizes that "American alliances and security arrangements" were an "exceptional success" and that America's global withdrawal would be a mistake because such strategy would "destabilize regional security orders in Europe and Asia and increase the threat of a large-scale conflict" (Wright, 2020, p. 11). In parallel, Wertheim, quite oppositely, claims that it was the American "grand strategy" that turned the USA into a "destructive power in the world" that endangered the "interests of the majority" and that, by waging wars, Washington destroyed "the laws and institutions stabilizing the world" (Wertheim, 2020:19). Therefore, Wertheim insists that the USA should give up its global role and that America should no longer be the world policeman that undertakes endless military interventions, but that "a grand strategy for the majority" should be made..

To that end, as one of the potentially theoretically and practically most fruitful proposals is made by Allison, who points out that the USA should face the loss of hegemony through the acceptance of the "sphere of influence" concept (Allison, 2020) – how effective this idea is in foreign policy terms is shown by the fact that liberal interventionists are radically against it. Wright even points out that it is equal to the idea of "the USA withdrawal" and that this idea, apart from "realists", is increasingly joined by "progressive liberals" such as I Wertheim and Beinart. At the same time, Allison reminds that, after the Cold War, the USA declared the end of the "spheres of influence", calling the end of that world, but what actually happened is that the whole world became the American sphere, i.e. that the "spheres of influence did not disappear, but became one sphere through the fact of American hegemony" (Allison, 2020, p. 30). In the situation when the time of the US unipolarity has gone by, according to Allison, *the reality should be accepted of the spheres of influence existing in the world – and not all of these spheres being American.* Attention is also paid to the fact that, although the concept of the "sphere of influence" appeared in diplomacy at the beginning of the 19th century, it has actually existed as long as international relations themselves. Therefore, Thucydides, for example, observed that after the defeat of Persians, Sparta demanded that Athens should not build new walls around its city-state in order to remain vulnerable.

On their part, Lind and Press point out that the US goals should be limited in line with national and international realities, particularly putting the emphasis on the fact that American power has weakened internally, and that *large parts of the public have lost trust in the liberal project* that used to govern the Western foreign politics for a long period of time (Lind & Press, 2020). At the same time, Krasner claims that America should be satisfied with "sufficiently good governance", i.e. cooperate with statesmen in the world so that this approach would have effects both at the security and economic levels (Krasner, 2020). *Ergo*, to answer the question about *reality of "Thucydides Trap" in the 21st century*, it is necessary to consider the question as to the extent in which the above-mentioned political-theoretical recommendations correspond to *political realities and balance of great powers.* In that respect, it is indisputable that American President Biden – in the text entitled "Why

America Needs To Lead Again” – keeps the position of the “*triumph of democracy and liberalism*” as the position defining the future, and points out that Western alliance “transcends dollars and cents, and that the US obligation is *sacred* [...] NATO is the embodiment of the liberal-democratic ideal – the alliance of values” (Biden, 2020, p. 73). Furthermore, Biden consistently once again exemplifies *transatlantic elitism*, i.e. the position of the USA *superiority and the hierarchical world order*. For example, he explains that America must be the leader *because no other nation has such capacity, because no other nation has grown on the idea of freedom* (Biden, 2020, p. 76).

In contrast to this, however, Chinese President Xi Jinping emphasized that no mistake must be made in the strategic calculation because in that manner Thucydides Trap could really occur – thus denying Allison’s claim that China is building its own discourse of “*exceptionalism*”. That liberal foreign politics constantly produces instability and conflict is also demonstrated by Mearsheimer’s insight that “American politics towards Ukraine, motivated by liberal logic, is principally responsible for the current crisis between Russia and the West” (Mearsheimer, 2018: 5). Equally – having in mind the relations between the USA and China – a number of authors from Bremmer to Ferguson are not convincing in their argumentation that the USA and Europe will “as one” oppose Beijing, i.e. Mearsheimer seems to be much closer to the truth about *Realpolitik perspective of the European development in the 21st century*. In fact, far before Brzezinski it was known that the one controlling Eurasia also ruled the world and, in that aspect – completely opposite to Brzezinski’s aspirations – Russia and China realized the American geopolitical dream, so that is why *the 21st century turns out to be their Eurasian century*. Therefore, having in mind that – as Nye observes – the key trigger for the reality of “Thucydides Trap” is *the excessive reaction to fear of losing own status of power*, it follows that the most effective way of overcoming it is contained in Kissinger’s definition of diplomacy as “*the art of restraining force*” (Kissinger, 1999, p. 2).

MULTIPOLARITY AS THE BASIS OF TRUE MULTILATERALISM

“No one believes anymore in America’s power to straddle the small world like a colossus...”

Ian Bremmer

In relevant terms, the 21st century is a testimony of how *politics is shaped* by exactly what Bourdieu denoted as “*habitus*”, i.e. how cultures of specific societies transpire to be an inevitable factor for understanding foreign policy realities, as well as the potential for their shaping in the new era (Bourdieu, 2002). More precisely, the entire liberal discourse about the “global society” turns out to be *contradictio in adjecto* because the levelling of cultural differences did not lead to any universal culture that was the prerequisite of the global society. *Ergo*, totalizing aspirations of *neoliberalism via globalism* aimed at the *affirmation of sameness as opposed to otherness and differences* and one as opposed to multitude came to an end with the processes of the “*rebirth of history*” and the *establishment of the subjectivity*

of the nation. In these processes, as Mearsheimer observes, a fact has been brought to light that *heterogeneity and not homogeneity is the state of culture*, but also that *cultural and historical identities reflect normative frameworks of both specific discourses and communities*, and that, e.g. “a liberal state makes rather little emotional connection among citizens and their authorities, due to which it is sometimes said that it is particularly difficult to persuade people to fight and die for a liberal state” (Mearsheimer, 2018, p. 51).

Considering civilizational, cultural and historical specifics of different rising powers – and also starting from the fact that at the level of foreign politics it would be most appropriate to *realize the system that would be completely different from liberal interventionism – a new discourse of multipolarity is gradually established*. In a nutshell, the starting position is that basic principles of international relations – such as mutual respect, equality and willingness to resolve world issues through dialogue – should *become the focus of the emerging order*.

In that respect, if it is possible to speak of the *reverse globalization via globalization from the East*, then this is exactly the most vivid expression of the fact that *true globalization is the matter of multipolarity and not of one power's hegemony*. In addition, this is the point of encounter of *realism, multipolarity and multilateralism because it is the foreign politics of realism that perceives 21st-century multipolarity, while the new discourse of multipolarity is based on creating a general framework in which diversities would be respect, the framework that would be common for all*. In parallel, one of the basic principles of the multipolar *via* multilateral discourse refers to the creation of the collective security system that would be equal for all countries (Cox, 2016), which would not only overcome the arms race but, *structurally even more relevant, the dichotomy “friend-enemy”*. Furthermore, it becomes theoretically and practically transparent that through the *reality of the multipolar world in combination with the adoption of the equality principle at the political-normative level perspectives are opened for true multilateralism*.

In parallel, this new concept recognizes *the anarchic nature of international relations or, more specifically, the fact that they neither can nor should be hierarchically structured* and bases its idea of the new world community on the respect of diversities – from which the principle derives of non-interference in internal policies of individual states and the respect for sovereignty. That is how *the world policy of equality turns out to be a par excellence expression of democracy*, i.e. its realization at different levels. In this respect as well, the principle of sovereignty does not exclude internationalism at all, but, on the contrary, in the multipolar world establishing new multilateralism they are internally intertwined.

Furthermore, according to the UN Charter, all countries enjoy “*sovereign equality*” (Article 2, Paragraph 1) just as nothing in the Charter authorizes the UN to intervene in the matters that are by their essence within the internal jurisdiction of each country. Among other things, Helsinki Final Act from 1975 is an example of multilateral agreement based on the assumptions such as sovereignty, inadmissibility of a threat of force or of use of force, commitment to peaceful dispute resolution and acceptance of the principle of non-interference in the internal matters of other countries. Briefly, *the new concept for the 21st century should start from the basics of the Westphalian order destroyed by the liberal order because, inter alia, NATO as one of the crucial institutions of neoliberal hegemony has undertaken “missions outside the territory [...] thus becoming something like an interventionist power for problem resolution”* (Haass, 2018, p. 90), and that is no longer a model to be followed.

Haass articulates that, in the post-Cold War world, international law had the smallest influence in the event of the highest political stakes, and that it is necessary to *introduce a new definition of legitimacy* – while admitting that “legitimacy is impossible to define only in terms of the *process if there is no consensus about norms and rules*” (Haass, 2018, p. 191). Understandably, the above-mentioned elements become relevant to discourses and practices if the USA adopts the new Declaration of Independence, i.e. the proclamation that would release Americans from the self-imposed crypto-responsibility for solving world problems (Bremmer, 2015, p. 63). Namely, it would mean overcoming the concept of “independent America” or, at least, “moneyball America” whose *cost-benefit* approach equally gives up the position of “American Exceptionalism” and points to the common sense approach that also adopts the realistic position of the necessity of keeping the balance of power in order to avoid any conflict (Snyder, Van Evera, Waltz).

In that manner, historical-cultural and political specific characteristics of individual nations and their states, i.e. *multiplicity of different existential patterns* can fully correspond to the *new principles of the multipolar world, the adoption of which would not only avoid “Thucydides Trap”, but also simultaneously establish the multilateralism of a different order.*

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Alles, D., Badie, B. (2016). Sovereignism in the International System, *Eris*, 3 (2).
- Arase, D. (2017). *China's Rise and Changing Order in East Asia*. New York (NY): Palgrave Macmillan.
- Ash, T. G. (2015). Europe's Walls Are Back Up. *The Guardian*, 29th November, 2015.
- Allison, G. (2017). *Destined for War*. Boston: Mariner Books.
- Allison, G. (2015). The Thucydides Trap: Are America and China Headed for War? *The Atlantic*, 24 September 2015.
- Badiou, A. (2012). *The Rebirth of History – Times of Riots and Uprisings*. New York (NY): Verso.
- Biden, J. (2020). Why America Needs To Lead Again. *Foreign Affairs*, 99 (2).
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice*. Cambridge: CUP.
- Bremmer, I. (2015). *Superpower*. Beograd: CIRSD. [In Serbian]
- Chaise, J. (2018). *The Belt and Road Initiative*. Leiden: Brill.
- Clark, B. (2020). The Real Thucydides Trap. *The World Today*, January 2020.
- Cox, M. (2016). Not Just Convenient: “China and Russia's new strategic partnership in the age of geopolitics”, *Asian Journal of Comparative Politics*, 1 (4).
- Flockhart, T. (2016). The Coming Multi-Order World, *Contemporary Security Policy*, 37 (1).
- Haass, R. (2018). *A World in Disarray*. Beograd: CIRSD. [In Serbian]
- Ikenberry, J. (2018). The End of Liberal International Order?, *International Affairs*, 94 (1).
- Johnstone, A. (2011). Isolationism and Internationalism in American Foreign Relations, *Journal of Transatlantic Studies*, 9 (1).
- Kagan, R. (2009). *The Return of History and the End of Dreams*. New York (NY): Vintage.
- Kissinger, H. (1999). *A World Restored*. New York (NY): Peter Smith.
- Kennedy, P. (1989). *The Rise and Fall of Great Powers*. New York (NY): Vintage.

- Koljević-Griffith, B. (2021). *The Transition of Epochs and the West at the Crossroads*. Beograd: Catena Mundi – IPS. [In Serbian]
- Koljević, B., Fusaro, D. (2016). *The Rise of European Peoples*. Beograd: Filip Višnjić. [In Serbian].
- Lind, J., Press, D. (2020). American Power in an Age of Constraints. *Foreign Affairs*, 99 (2).
- Layne, C. (2012). The End of Unipolarity and the *Pax Americana*, *International Studies Quarterly*, 2.
- Mearsheimer, J. J. (2018). *The Great Delusion*. New Haven (NH): Yale University Press.
- Thucydides. (1972). *History of the Peloponnesian War*. New York: Penguin Press.
- Welsh, J. (2016). *The Return of History*. Toronto: House of Anansi Press.
- Wertheim, S. (2020). Why America Shouldn't Dominate The World. *Foreign Affairs*, 99 (2).
- Wright, T. (2020). Why America Can't Withdraw From The World. *Foreign Affairs*, 99(2).